

* Stichting Heemkunde Heer *

't Äörke is een uitgave onder verantwoordelijkheid van:
Stichting Heemkunde Heer.

Registratie-nummer K.v.K.: 14.058.332

Postbank 807 33 90

Bankrek.: 89.66.34.248 (SNS)

Bestuur der Stichting:

Voorzitter: W. Eggen tel. 043 - 361 24 05
Secretaris: P. Wetzels tel. 043 - 321 92 37
Penningmeester: G. Kickken tel. 043 - 362 34 89

Redactie 't Äörke:

G. Eggen tel. 043 - 356 07 21
Th. Erkamp tel. 043 - 363 14 97
P. Wetzels tel. 043 - 321 92 37

Redactie-adres: Hoogveerlinxstraat 113, 6211 AP Maastricht.

't Äörke verschijnt 4 x per jaar, en wel in de maanden januari,
april, juli en oktober.

Abonnementen:

f. 20,— per jaar bij vooruitbetaling te voldoen.

Losse nummers - voor zover beschikbaar - f. 6,—

N.B. Bij verzending per post wordt de prijs verhoogd met portokosten, afhankelijk
van bestemming.

*Aan publicaties in 't Äörke, zoals hierboven omschreven, wordt uiterst zorgvuldig
aandacht besteed. De Stichting Heemkunde Heer, en/of individuele bestuursleden
der Stichting, en/of de redactie, en/of individuele leden der redactie, en/of individu-
ele publicisten van deze uitgave kan (kunnen) nimmer aansprakelijk gesteld worden
voor eventuele onjuistheden of omissies en de gevolgen daarvan.*

Tekening voorpagina: Bèr Heuts.

~ ISSN 1388 - 8471 ~

't Äörke no. 2 - januari 1999.

Inhoud:

Pag.	Onderwerp:	Auteur
1	Inhoudsopgave.	-
2	Carnaval 60 en 50 jaar geleden.	(SHH)
3	Van de regen in de drup....	(WP)
4	Het spoor in Heer.	(GW)
6	Aantekeningen van Pastoor Rutten. (Deel 2)	(GE)
9	Klokkenroef.	(SHH)
12	Uitreiking eerste verkeersdiploma's.	(GW)
13	R.K. Zieken- en ondersteuningsfonds St. Petrus Banden te Heer.	(SHH)
20	Bidprentje van Frans Habets.	(LH/GE)
21	Voetpaden in Heer. (Deel 2)	(GW)
23	Bee Berpke op de kis...	(SHH)
24	Inwonerlijst 1796 (Deel 2)	(GE)
29	Dokter Willems, de eerste huisarts.	(GE)
32	De Henri van Veldekestraat.	(GE)
33	Advertentie van toen.	(WE)
34	Was burgemeester Coninx vergeetachtig ?	(GE)
36	Medam werd Mevrouw.	(GE)

Carnaval 60 en 50 jaar geleden.

Eerste Carnavalsvereniging:

In 1938 is in Heer voor het eerst sprake van een carnavalsvereniging: De Trippelleirs. In dat jaar werd ook voor de eerste keer een optocht gehouden. Een jaar later, op 20 januari 1939 werd in zaal P. Heuts banketbakker Jeuke Smeets uitgeroepen tot Prins Carnaval.

Het bestuur/raad van elf bestond uit notabelen van die tijd: J. Wachelder (landbouwleraar, gemeenteraadslid en eigenaar van o.a. het Paviljoen) was voorzitter; G. Kerckhoffs was penningmeester en H. Beckers secretaris. Overige leden waren F. van Caldenborgh (de latere wethouder), Donkers, L. Gulikers, Pierre Heuts ("de Naber"), A. Loontjens uit Wijck, directeur van het zangkoor St. Caecilia, Cor Meesters, P. Schurgers en W. van de Bosch.

Als we de berichten mogen geloven trok op carnavalsmaandag 1939 een bonte stoet door Heer onder grote belangstelling, ook van mensen van buiten Heer. Tijdens de optocht werd gecollecteerd door leden van "t Comité voor noodlijdende gezinnen". Heer vierde carnaval **als**

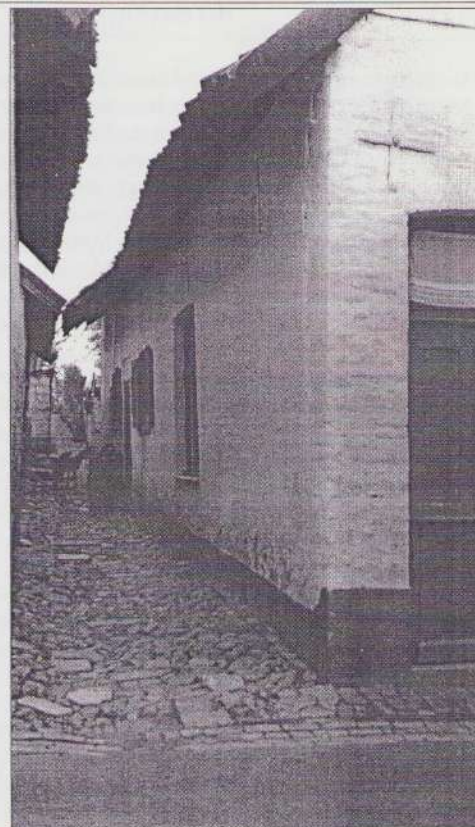
nooit te voren maar uit een later ingezonden stuk in "Ons Weekblad" klaagde een anonieme werkloze hierover, dat zij die tewerk gesteld waren in Spaubeek niet naar de optocht konden kijken omdat zij geen vrij konden krijgen. En voorzitter J. Wachelder verklaart in een ingezonden stuk in "Ons Weekblad": "*smartelijk getroffen te zijn door lasterpraatjes welke van zekere zijde worden rondgestrooid betreffende mijn gedragingen van Maandag jl....*".

In 1949 was de carnavalsviering tot een dieptepunt gedaald. Dat lag zeker niet aan burgemeester Kessen, want die had besloten dat **bij wijze van proef** in dat jaar maskers gedragen mochten worden.

Van de regen in de drup....

Het klinkt afgezaagd, maar het is waar: soms zegt één foto meer dan 1.000 woorden. Deze foto maakt in een oogopslag duidelijk hoe het bovenstaande spreekwoord ontstaan zou kunnen zijn. Vroeger hadden de huizen geen dakgoten, regenpijpen enz. Het regenwater dat op het dak viel liep gewoon naar beneden en kwam dus naast of voor het huis terecht. Als het water op de grond viel spatte dit natuurlijk op. Niet voor niets hadden die mooie witte huisjes van vroeger aan de onderkant een rand van teer.

Het pand op de bovenstaande foto stond vroeger in de Kruisstraat en werd bewoond door de familie Jorissen.

Het spoor in Heer.

In 1861 werd de spoorlijn Luik-Maastricht aangelegd, die enkele kilometers over het grondgebied van de toenmalige gemeente Heer liep. De aanleg is zonder noemenswaardige strubbelingen verlopen. De aankoop of ruil van de benodigde gronden kwam vrij vlot tot stand, omdat men wist dat bij niet vrijwillige verkoop tot onteigening zou worden overgegaan. Bij de vroegere "grote overweg" (nu Scharnerweg-tunnel) kwamen de belangrijkste uitvalswegen van Maastricht-Oost bijeen:

1: De Heugemerweg: Heugem, Gronsveld, Eijsden en een aftakking naar Heer, via de St. Josephstraat.

2: De steenweg (destijds ook kunstweg genoemd): door Heer naar Aken en Luik.

3: De Scharnerweg: over Scharn naar Valkenburg en Heerlen.

4: De Meerssenerweg: naar Meerssen, Beek, Sittard en verder.

Dat knooppunt lag vroeger op het grondgebied van de gemeente Heer. Pas in 1907 is dit gebied, samen met grondgebied van Meerssen, voor de aanleg van het station toegewezen aan Maastricht. Tot die tijd grensde Heer op dat punt aan de gemeente Meerssen.

Schaatsplezier bij de "iezeze brök":

Even buiten Maastricht maakt het spoor een bocht in zuidelijke richting (Luik). Daar werd het spoor op een dijk gelegd. Maar dit gebied was van oudsher een gebied waar regelmatig overstromingen plaatsvonden. Om het water niet op te houden had men bij de aanleg van de Akersteenweg, iets noordelijker, enkele tientallen jaren eerder al een brug gebouwd. Om dezelfde reden werd bij de aanleg van het spoor c.q. de dijk een zogenaamde "doorlaatbrug" gebouwd. Deze brug werd in Heer de "iezeze brök" genoemd en heeft nog tot lang na de Tweede Wereldoorlog bestaan. Als dit gebied overstromde en vervolgens bevroor was het voor kinderen en volwassenen tijd om de schaatsen onder te binden. Menig Heerdenaar heeft daar zijn eerste baantje getrokken.

Als er een trein naderde vluchtte iedereen onder de brug om niet alleen het oorverdovend lawaai te ontwijken, maar ook ter bescherming tegen neervallend gloeiend gruis van de met kolen gestookte locomotieven en de vallende druppels van gecondenseerde stoom. Het was een prachtig gezicht om de briesende, machtige locomotieven sissend en snuivend over de dijk te zien razen. Tijdens onweer waren de kinderen in Heer enigszins gerustgesteld als ze de trein hoorden fluiten en over de ijzeren brug hoorden denderen. Er was tenminste nog iemand buiten bij het noodweer. De stoker stond nagenoeg in de buitenlucht om het vuurmonster met kolen te voeden.

Het spoor in en na de Tweede Wereldoorlog.

In de Tweede Wereldoorlog is bij de spoorwegovergang St. Josephstraat/Bloemenweg een trein ontspoord, geladen met meel en textiel. Bij dit ongeluk zijn velen (ook Heerdenaren) "behulpzaam" geweest om de ravage "op te ruimen". Gelukkig zijn door de Duitse bezetters geen represaille-maatregelen genomen, hoewel het er op leek dat sabotage in het spel was. Hoe dan ook, het was een zeer welkome verrassing in een tijd waar aan alles gebrek was.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog hebben tenminste twee keer zeer zwaar gepantserde treinen het spoor gepasseerd; de gehele spoorlijn stond dan dag en nacht onder zware bewaking, waarbij ook burgers werden ingezet. Er werd destijds beweerd dat Hitler in de trein zat. Was dan misschien toch nog de verkeerde trein ontspoord?

Na de bevrijding in 1944 waren de vernielde seinen van de spoorlijn nog niet hersteld. Men attendeerde de machinisten met klappers op de rails dat ze moesten stoppen. De Amerikaanse soldaten in de treinen, geladen met oorlogstuig, voedsel en munitie maakten van de pauze gebruik om de bedelende kindjes te voorzien van sweets en chewing gum.

Aantekeningen van Pastoor Rutten. Deel 2.

(1661) *Pastorale rechten.*

In April vroeg ik aan de koster Dionysius Lousbergh, welk ons beider rechten waren bij de begrafenis van kinderen. Hij antwoordde mij "een gulden voor de pastoor en een halve voor mij. Bij een huwelijk wordt mij een "impelaris" ten bedrage van vier gulden betaald.

Die van Cadier plachten de begrafenisrechten van de pastoor niet te erkennen, weshalve mijn voorganger Hendrik Goffin van het St. Servaaskapittel een besluit verkreeg, waarbij bepaald werd, dat aan de pastoor van Heer de rechten moesten worden betaald, ook al had de begrafenis niet in Heer plaats; de pastoor moest er dan echter een dienst houden alsof er begraven werd.

(1661) *Een zonderling bruidspaar.*

De 8° mei vervoegden zich tegen de avond bij mij twee vreemdelingen, die beweerden, dat zij niet van gewone afkomst waren en die verlangden, dat ik hen onmiddellijk zou trouwen. De jongeman zei, dat zij dachten naar Keulen te gaan en dat, als zij nu niet door mij in de echt verbonden werden, zij waarschijnlijk nooit echtgenoten zouden worden. Daar zij in het geheel geen bewijsstukken bij zich hadden, weigerde ik aan hun verzoek te voldoen. Daarop trachtte het meisje, een freule zoals het scheen, mij door geld om te kopen, zij telde de rechten voor mij neer en beloofde mijn zuster een geldstuk. Doch ik bleef standvastig: naar het geld waaraan zij gehoorzamen, heeft mijn hart toen niet geluisterd en ik hoop, dat het nooit daarnaar luisteren zal.

(1661) *H. Sacramentsmis*

Bijna onmiddellijk na Pinksteren (1) ben ik begonnen met het houden van een H. Sacramentsmis. Het ware te wensen, dat daarvoor de ene of andere stichting bestond. Het is immers een voorname godsvrucht en daaruit vloeit zegen voort voor de parochie.

.....
(1) was 2 juni

(1661) *Geschil over de kosterschoven te Cadier.*

De 18° juli werd het geschil bijgelegd over de schoven (1) van de koster van Heer en de bewoners van Cadier. Een deel van hen woont op het gebied van Daelhem en een ander onder Heer en van beide vroeg de koster van Heer zijn schoven. Zij verzetten zich evenwel en beweerden, dat het geen gebruik was, dat de kosters die kregen en zij voerden de getuigenissen aan van bejaarde ingezetenen, die verklaarden, dat zij zich niets daarvan konden herinneren. De koster toonde een boekje, waarin de levering der schoven was aangetekend en wel het laatste in 1613. Soms was evenwel de levering der schoven voor 7 ½ gulden verpacht, doch dat alles was al lang geleden. Het boekje van de koster werd niet als bewijsstuk aanvaard, omdat daarin de naam van de schrijver, de inhoudstafel en de dagtekening ontbraken. De zaak kwam tenslotte door het Kapittel voor de schepenbank van Heer en deze gaf de koster gelijk. Waarom zouden die van Cadier niet evengoed als die van Heer de schoven leveren? Daarop ging de koster zijn schoven halen, doch Martinus Mertens en Joannes Kicken verzetten zich, waarop de schout hen liet executeren en als het ware gevangelijk naar Heer voeren. Hierdoor onstond grote haat tegen de koster en werd de schout veel overlast aangedaan. Na een jaar waren de gemoederen bedaard en werd de zaak geregeld in een vergadering, waaraan deelnamen de deken, de scholasticus Mantels, de heer Zevier, de rijproost Bossot, de burgemeesters Celis, Cauwenberg en de schepenen uit Cadier: Lebunis Hustin, Peter Meusens en Christiaan Ausems. De koster zou een jaarlijkse rente krijgen van 8 gulden, waarvan het kapittel 125 gulden bedroeg.

(1661) *Processie naar Scherpenheuvel.*

De 12° september ben ik naar Scherpenheuvel geweest. Ongeveer 70 personen vergezelden mij (2). Onder hen bevonden zich ook de pastoor van Schin op Geul en 20 of 30 gelovigen, de pastoor van Itteren en die van Valkenburg met 6 of 7 mensen.

(1) Schoof = samengebonden halmen (halm=stengel van graan) *

(2) De pastoor heeft de namen der deelnemers aan de processie opgeschreven. Vermeld dienen te worden: Margriet, een weduwe, die waardin was "In den Uytlegger" en Henricus Couvliege, die pachter was op de hoeve "In 't Kerkscken".

Hierbij hadden zich nog een tiental Maastrichtenaren aangesloten. (1)
Op de terugweg wilde Catharina Vlyckx te Bilsen haar voeten wassen bij de oude omheining van een put, doch zij viel met een stuk daarvan in het water. Zij zou zeker verdronken zijn, als haar broer Paul en de twee studenten Simon en Michael Goyen haar niet gered hadden. O die nieuwsgierige en ongeduldige vrouwen! Wat zouden de ketters met onze processies de spot gedreven hebben, als zij verongelukt was!

(1661) *Voorbeelden van weinig pastoreel werk.*

De pastoor Joannes van Asch te Heugem vertelde mij, dat er te Bettecoven, een dorp in de buurt van St. Truiden, gedurende drie jaar niemand gedoopt, niemand getrouwd en niemand begraven was, en dat hij op 20 september anderhalf jaar te Heugem was geweest, zonder dat er iets van dien aard was voorgevallen. En toch brengt de pastorie te Bettecoven dagelijks een vat rogge en tarwe op en is die van Heugem ook goed.

(1661) *Straf van ganzedieven.*

De 3° oktober werden de drie ganzedieven, afkomstig uit Berg van de jurisdictie van het kapittel van S. Servaas, op bevel van schout Clotz door de beul met roeden geseld. Men had ze gevangen bij Anthonius Vlijcx. De drie jongens hadden reeds meermalen gestolen, doch ook uit nood, want zij zeiden: "Onze stiefmoeder heeft ons niet willen onderhouden en heeft zo medegewerkt door ons tot stelen te dwingen". Na die geseling werden zij uit het dorp verbannen.

.....
(1) De pastoor geeft ene uitvoerige omschrijving van de wijze, waarop de processie plaats vond. Hij daalt af tot in de kleinste bijzonderheden en vergeet hier en daar wijze wenken en raadgevingen in te lassen. Uit alles blijkt, dat hij een verstandig en praktisch man was, die ook de opvolgers van zijn ervaringen partij wilde laten trekken.

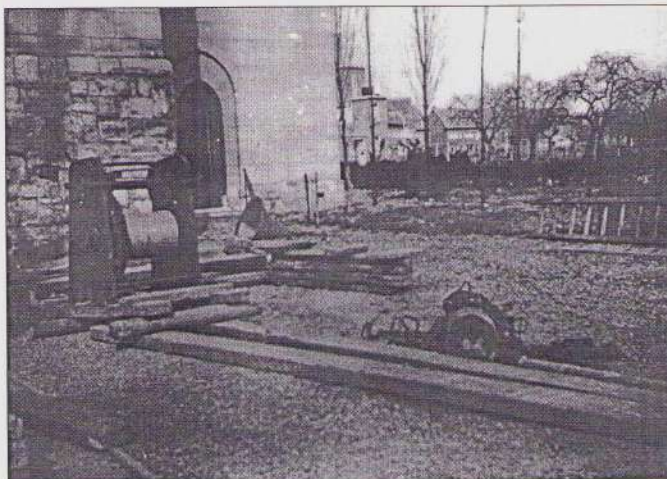
N.B. Deel I van de aantekeningen van Pastoor Rutten is gepubliceerd in 't Äörke no. 1. Daaronder ook een toelichting door de samensteller en een toelichting betreffende voetnoten.

(Wordt vervolgd.)

Klokkenroof.

Enkele jaren na het begin van de oorlog hadden de Duitsers een groot tekort aan metalen voor de productie van allerlei wapentuig. Een vrij makkelijke manier om aan metaal - vooral brons - te komen was het weghalen van klokken uit kerktorens in eigen land, maar zeker ook in bezette gebieden. In Zuid-Limburg werd een Heerlense aannemer ingehuurd, die al snel de bijnaam "Klokken-Peter" kreeg.

Ook uit de kerktorens van Heer en Scharm zijn klokken geroofd en afgevoerd naar Duitsland. In Scharm gebeurde dat op 29 mei 1943. Er is zelfs een (illegale - riskante) foto van gemaakt:

De (grote) klok in Scharm was hooguit 5 à 6 jaar in gebruik, op het moment van de klokkenroof. Maar daar hadden "klokken-Peter" en de Duitsers geen boodschap aan...

Uitreiking eerste verkeersdiploma's.

In verband met de toename van het verkeer werd in Heer een plaatselijke afdeling van Veilig Verkeer Nederland (VVN) opgericht. Deze afdeling VVN zorgde er (onder meer) voor dat in 1957 aan de scholen in Heer en Scharm verkeersles gegeven werd. De geslaagden kregen een heus verkeersdiploma. En de besten mochten zelfs fungeren als "klaarover". Met een witte helm op en een "spiegel-ei" in de hand loodsten zij de kinderen veilig naar de overkant van de straat.

De witte helmen zijn maar heel kort in gebruik geweest.

Foto hierboven: Onder grote publieke belangstelling vond de uitreiking van de eerste verkeersdiploma's op het Raadhuisplein plaats.

De "plieessie" links op de foto is de heer Rouvroi.

In het midden de trotse kinderen, die luisteren naar toespraken van o.a. burgemeester Kessen en de heer Frans Boers (VVN - Heer).

Uiterst rechts (en nauwelijks zichtbaar): leden van de Koninklijke Harmonie van Heer staan (met "patsch" maar nog zonder uniform) klaar om de uitreiking van de diploma's luister bij te zetten.

R.K. Zieken- en ondersteuningsfonds St. Petrus Banden te Heer.

Op 10 september 1905 werd het "R.K. Zieken- en ondersteuningsfonds St. Petrus Banden" Heer (hierna te noemen fonds) opgericht. Het is beslist de moeite waard om nader in te gaan op het ontstaan en het reilen en zeilen van dit fonds, omdat het een goed beeld geeft van de denkwijze bijna een eeuw geleden; een tijd van grote sociale onrust en politieke spanningen.

Onder een ziekenfonds verstaan wij nu een organisatie die de kosten van medische bijstand vergoedt: bijvoorbeeld dokterkosten, ziekenhuisopname, medicijnen, enz. Het fonds was zeker geen ziekenfonds in die zin. Het was een fonds dat bij ziekte of ongeval, onder bepaalde voorwaarden, een uitkering betaalde. Het fonds was niet uniek, ook elders zijn dergelijke kassen opgericht. Er was ten tijde van de oprichting kennelijk een duidelijke behoefte aan een solidariteitsfonds, in het begin voornamelijk onder de vele metselaars, (in)voegers, "opperknechten of -mannen" en andere bouwvakkers die destijds in Heer woonden en vaak in het buitenland (België of Duitsland) werkten. (1)

Enige maanden vóór de oprichting van het fonds, op 12 maart 1905 was in Heer al een soortgelijk fonds opgericht: de "R.K. Volksbond"(2).

(1) Enkele jaren voor de oprichting (in 1901) was de Ongevallenwet in werking getreden: een eerste, beperkte sociale voorziening. Na de oprichting van het fonds werden in 1907 in het Burgerlijk Wetboek bepalingen opgenomen over een (beperkte) doorbetalingsplicht bij ziekte. Op 5 juni 1913 werden drie wetten aangenomen: de zogenaamde "Radenwet", waarin de instelling van Raden van Arbeid werd geregeld; een (beperkte) ziekenwet, die door de (regionale) Raad van Arbeid werd uitgevoerd en een wet tegen de geldelijke gevolgen van invaliditeit en ouderdom. Hierdoor ontstond destijds de "rentekaart". N.B.: Deze wetten waren niet van belang voor in het buitenland werkende personen.

(2) De "R.K. Volksbond" is alleen bekend als (a) een Belgische katholieke vakbond uit die tijd, die maar kort heeft bestaan en (b) een plaatselijke katholieke bond in Eindhoven, opgericht in 1895. Over een eventuele relatie tot een van deze twee organisaties is (nog) niets bekend.

Het is niet duidelijk waarom de R.K. Volksbond al zo snel na de oprichting opging in het St. Petrus Bandenfonds. Mogelijk speelde de plaatselijke harmonie-strijd een rol, waarover later meer.

De basisgedachte van het plaatselijke fonds was simpel: stort elke week een bepaald bedrag in een pot en als je niet kunt werken wegens ziekte of ongeval krijg je een bepaald bedrag uit diezelfde pot.

In 1908 noteerden wij de volgende bedragen:

- De wekelijkse **bijdrage** aan de kas was 10 cent gedurende de maanden april t/m december en 5 cent gedurende de overige maanden (1).

Naast de wekelijkse bijdrage moest bij toetreding overigens een "inleggeld" (= eenmalige bijdrage) worden gestort. Dat inleggeld was afhankelijk van de leeftijd bij toetreding. Tussen 16 en 30 jaar was geen inleggeld verschuldigd; tussen 30 en 35 jaar bedroeg het inleggeld 60 cent en van 35 tot 40 jaar f. 1,20.

(Boven de 40 kon je niet meer lid worden !)

- Een eventuele **uitkering** bedroeg drie gulden per week gedurende de eerste drie maanden en f. 1,50 voor de volgende drie maanden. Om opnieuw voor een uitkering in aanmerking te komen moest de deelnemer het werk gedurende tenminste zes weken hebben hervat.

Zowel de bijdrage als de uitkering waren niet afhankelijk van het loon.

Aan de leden werd een, naar huidige maatstaven relatief eenvoudig (gedrukt) **reglement** uitgereikt van (in 1908) slechts 27 artikelen. Opvallend is de rol van de drie-maandelijke algemene ledenvergadering. Het is binnen een vereniging gebruikelijk dat een ledenvergadering beslist over bijv. verkiezing van bestuursleden. De ledenvergadering van het fonds besliste echter ook over toelating van nieuwe leden, terwijl bestaande leden aan "een nieuwe stemming onderworpen konden worden" als zij hun godsdienstige plichten niet vervulden of als zij zich niet fatsoenlijk gedroegen. Vloeken, schelden of "hinderlijk" zijn tijdens de vergadering was ten strengste verboden op boete van 25 cent. Het was de

(1) Dit maakt het vermoeden alleen maar sterker, dat voornamelijk personen werkzaam in de bouw lid waren. In de wintermaanden waren de inkomsten immers lager.

leden verboden om in herbergen te spreken over zaken die op het fonds betrekking hadden. En mede-leden mochten niet worden beledigd.

De **President** had naast het voorzitterschap een bijzondere taak. De leden die "ondersteuning verlangden" moesten zich bij hem of bij een der busmeesters aanmelden. De zieke kreeg "een briefje" dat binnen twaalf uur bij de President moest worden terugbezorgd. Een zieke mocht na zijn aanmelding niet meer werken. Art. 15: "Is de ziekte uitwendig of heeft hij noodig dat hij buitenshuis moet wandelen, kan de President zulks toestaan".

Busmeesters waren volgens het reglement o.a. belast met het innen van de bijdragen tijdens de zitting op zondag, na de hoogmis. De bijdragen werden, onder toezicht, in een bus gestort en de toezichhouder werd om die reden waarschijnlijk busmeester genoemd. Waren ze niet of niet op tijd aanwezig dan kregen ze een boete van 25 cent. De busmeesters namen de bus - met inhoud - tussentijds mee naar huis. Slechts eenmaal per maand, op de laatste zondag werden de bussen geleidigd. De sleutels van de bussen waren in handen van de onderpresident. Alle busmeesters waren gehouden aanwezig te zijn bij de maandelijke afdracht, op boete van 10 cent.

De busmeesters hadden ook nog de taak om zich, bij aanmelding van een zieke, binnen de eerste drie dagen te gaan overtuigen. Deden ze dat niet, dan volgde (alweer) een boete van 15 cent. Busmeester zijn was dus niet zonder risico's. Nieuwe leden dienden zich (voorlopig) bij een busmeester aan te melden, tenminste veertien dagen voor de algemene ledenvergadering.

Naast de President en de busmeesters hadden ook de leden een bijzondere plicht bij de **controle** op zieken. Als zij een ziekgemeld lid buiten zijn huis zagen, zonder verlof van de President, dan moesten zij het bestuur hiervan in kennis stellen. Deden ze dat niet dan kregen ze zelf een boete van maar liefst zestig cent. Er zijn geen aanwijzingen dat de controle door de leden op een soort heksenjacht uitliep. Wel kwam het voor dat de leden-vergadering zich in meerderheid uitsprak om een

boete op te leggen aan een lid dat misbruik had gemaakt bij ziekte. In de crisistijd (jaren '30) zijn herhaalde malen leden geroyeerd omdat zij hun contributie niet hadden betaald (of waarschijnlijk niet konden betalen).

Volgens art. 1 van het reglement was het fonds geheel en al werkende op "**Roomsch-Katholiek**" gebied. Volgens art. 2 stond de Eerw. Heer Pastoor of een geestelijke, door deze aan te wijzen, de vereniging ter zijde en zorgde ervoor dat naast de stoffelijke ook de godsdienstige en zedelijke belangen bevorderd werden. Een keer per jaar vond een heilige mis plaats voor de overledenen der vereniging. Ieder lid was verplicht, op boete van 25 cent, de dienst "van het begin tot het einde" bij te wonen; de leden werd dringend aangeraden "dien dag zoo mogelijk tot de H. Sacramenten te naderen".

Tijdens meerdere ledenvergaderingen riep de kapelaan de leden dringend op geen slechte (*lees: socialistische*) lektuur te lezen.

Als leden van de vereniging konden alleen worden aangenomen mannelijke R.K. parochianen van Heer van 16 tot 40 jaar, mist ze **vrij waren van ziekte of lichaamsgebreken**, dit desnoods door een geneesheer te constateren.

De harmonie-kwestie: In 1905/1906 ontstond - kort gezegd - onenigheid binnen de bestaande harmonie, resulterend in afscheiding van een deel der leden en oprichting van een nieuwe harmonie "Heer Vooruit". Dit is niet de plaats om daar nader op in te gaan. Maar mogelijk heeft het korte bestaan van de R.K. Volksbond en de latere ontwikkelingen van het fonds met die kwestie te maken. In 1908 wordt bij art. 8 vermeld: "NOTA: De Busmeesters houden zitting elken Zondag na de Hoogmis van elf tot twaalf uur in de nieuwe harmoniezaal."

Wat met nieuwe harmoniezaal werd bedoeld was aanvankelijk niet duidelijk. Het kon betekenen de in 1905 gereedgekomen harmoniezaal, óf het lokaal van de nieuw opgerichte harmonie. Na bestudering der notulen bleek dit laatste het geval te zijn. De vergaderingen en zittingen werden gehouden in het lokaal van In de Braek aan de Oude Kerkstraat.

(Bij ouderen is dit nog bekend als café Dries Hassink. Nu is er een meubelstoffeerderij -G. Habets- gevestigd.)

Dat was destijds het verenigingslokaal van "Heer Vooruit". Het fonds zal om die redenen waarschijnlijk geen of niet veel leden hebben gehad onder leden van de oude harmonie. De tegenstellingen tussen de beide partijen waren zo groot dat een lid van de oude harmonie tot vrijwel alles bereid was, behalve het lokaal van de nieuwe harmonie te betreden om er zijn contributie te betalen. (Omgekeerd haalden leden van de nieuwe harmonie het niet in hun hoofd om de zaal van de oude harmonie te bezoeken). Overigens moet in dit verband nadrukkelijk worden opgemerkt dat het lidmaatschap van het fonds niet automatisch sympathie voor de nieuwe harmonie betekende; er waren ook nog inwoners die in de harmonie-kwestie neutraal waren.

Slotconclusie: Zoals zo vaak moet men de geschiedenis van dit fonds bezien in de geest van de tijd. Naar de huidige maatstaven zou het fonds sowieso in strijd zijn met allerlei wettelijke bepalingen. Als leden werden immers slechts jonge, katholieke, gezonde mannen uit Heer aangenomen. Het fonds is een mooi voorbeeld van een primitieve maar eerlijke en eenvoudige manier van onderlinge sociale solidariteit. Inkomende gelden werden grotendeels weer uitgekeerd. Geen dure uitvoeringskosten zoals administratie en controleurs. Dat deden de President, de busmeesters en de leden zelf. En mogen we de notulen geloven dan was er van tijd tot tijd ook nog geld over om op kosten van de vereniging een vat bier te bestellen. Dat moet ongetwijfeld "donker" bier zijn geweest: katholieken dronken in die tijd alleen maar donker of bruin bier; pils was drank voor socialisten.

Rest nog te vertellen dat in 1911 ene Baron van Voorts tot Voorts tot beschermheer en ere-voorzitter werd gekozen en dat het fonds pas in 1966 is ontbonden.

Foto volgende pagina: *Vol trots (en met het verenigingswimpel uit 1911) poseren de leden in 1930 ter gelegenheid van het 25-jarige bestaan van het fonds.*

Bidprentje van Frans Habets.

In het vorige *Äörke* drukten wij een bidprentje af uit 1899, met het verzoek een nog ouder bidprentje van een inwoner van Heer in te zenden. Een lezer (Leon Heuts tel. 361 27 07) dook in zijn archief en vond het bidprentje van een van zijn voorvaders Franciscus Habets:

Deze Frans Habets werd in Heer geboren op 17 nov. 1806 en overleed aldaar op 25 juli 1876. Hij was een zoon van F. Habets en A.E. Pleumeekers. Hij was gehuwd met Maria Catharina van Oppen (* Hulsberg 1819 † Heer 14 febr. 1889). Deze Frans Habets was ongeveer 10 jaar gemeenteraadslid in Heer en vader van J.A.M. Habets, het latere raadslid en vooral wethouder "van boven". Daarmee werd Heer bedoeld. "Onder" was Scharn.

Het bidprentje is in het Frans gedrukt. Dat is opmerkelijk. Het is bekend dat in de stad Maastricht tot aan het begin van deze eeuw door de "elite" Frans werd gesproken. Dit bidprentje is een aanwijzing dat dit ook in Heer waarschijnlijk het geval was.

Voetpaden in Heer. (Deel 2) Wei(g)skes, getskes en peidjes.

4 Veldwegvoetpad.

Dit pad liep van de St. Servatiusweg, schuin tegenover hoeve Bovens, waar een wegwkruis stond, langs een kersenboomgaard. Aan het einde daarvan maakte het een knik, waarna het verder ging tot aan de Oude Molenweg. Dit pad werd door de eigenaar of pachter van het land, grenzend aan het pad mee omgeploegd, zodat het vaak ternauwernood te belopen was. Het pad sloot bij de Oude Molenweg aan ongeveer bij de Wanweg, welke weg de scheidslijn was tussen "Het grote stuk" en "Willetiene". Met de Pinksterprocessie stond daar vaak een tafeltje, waarop men de berries kon plaatsen met de beelden, wanneer er van dragers gewisseld moest worden.

Ook dit veldpad bespaarde de mensen een grote omweg, wanneer ze hun land moesten bewerken ter weerszijde van de Wanweg. De Niels Bohrstraat ligt ongeveer op het vroegere tracé van dit veldpad. De Heer Bovens richtte een verzoek aan de gemeenteraad van Heer, om dit pad te mogen verleggen. Een medegebruiker van het pad, de heer Konings, kwam met bezwaren en ook Gedeputeerde Staten waren tegen. Het pad werd niettemin in 1921 verlegd in noord-oostelijke richting. Waarschijnlijk heeft men een compromis gesloten, want op 7 maart 1922 werd er een 1½ meter hoge afrastering, bestaande uit drie draden, geplaatst langs het 70 cm. brede pad.

5 Pad Achter de hoven.

Achter de hoven van de bewoners van de Dorpsstraat, van aan het kruispunt tot aan de Steegstraat, lag jarenlang een voetpad, dat begon bij een wegwkruis naast Steegstraat no. 15 en dat liep in noordelijke richting tot aan de Akersteenweg. De bewoners van de Dorpsstraat, wier tuinen, "moostems" of "häöf", eindigden aan dit pad voelden zich ongemakkelijk met de activiteiten van de heer N., die zou gaan leiden tot het afsluiten van dit pad. N., die aan de andere kant van het pad ook

eigendom had, wilde zijn eigendommen aan elkaar schakelen door het pad ter plaatse op te heffen. Tien eigenaren van de tuinen konden daarvoor geen gebruik meer maken van hun achter-uitgangen en richtten op 4 juli 1923 een verzoek aan de gemeente Heer, het betreffende pad op de kaart van buurtwegen en paden te vermelden. Ondanks dat dit verzoek niet werd ingewilligd, is dit nog eens herhaald op 8 augustus 1923. Wellicht heeft de heer N. zijn vermetele pogingen gestaakt of een andere oplossing gevonden, want dit pad was nog te belopen tot na de oorlog. Sinds een aantal jaren is dit pad geblokkeerd door het flatgebouw aan de Weth. Vrankenstraat en opgeheven. Als vervanging dient het paadje met hardstenen trap achter genoemd flatgebouw, dat voor de bewoners van de "nucleaire" buurt en "achter de kerk" een omweg bespaart naar Scharn.

6 Molenwegspad (1)

Dit pad liep langs de rein van het goed Opveld en begon aan de Molenweg (nu Rijksweg) tegenover de in de jaren '60 afgebroken boerderij Hanssen (ten zuiden van huize Eyl) en liep tot aan de Oude Molenweg.

7 Steynbeuckels voetpad.

Dit Steynbeuckels voetpad begon in de Barakkenstraat (Haspengouw) bij een kiezelkuil, waar het Heerder huisvuil een tijd lang gestort werd in opdracht van de gemeente. Feitsje Habets verzamelde het afval huis aan huis met kar en paard. Voorbij deze belt ging het pad steil omhoog tot aan de "dikke linde", die ook nu nog een pronkstuk is in de omgeving (thans Eijldergaard). Daar was een tourniquet (molentje) geplaatst om door de wei van Hanssen te komen. Ook aan het eind van het pad, bij de Sjansweg. resp. Molenweg (dit pad is een keer verplaatst), was er een molentje of andere voorziening om de weide te verlaten.

wordt vervolgd

N.B. In het vorige nummer is bij (2) Dorpsvoetpad of Steegje de vermelding weggevalen dat dit pad (de huidige Kerkhofweg) het Kruisstraatvoetpad kruiste op de plaats waar nu nog een veldkruis staat. In de volksmond werd dit ook wel Steegje genoemd (niet te verwarren met de Steegstraat). "Achter het steegje liggen" was destijds een plaatselijk gezegde in Heer. Het betekende (daar) begraven zijn. - zie kaartje in vorig nummer -

Bee Berpke op de kis...

Tijden veranderen. En de taal verandert.

Tegenwoordig gaan kinderen van 4 jaar oud naar groep 1 van het basisonderwijs. Iedereen zal zich nog de splitsing vroeger in kleuteronderwijs en de lagere school herinneren. De kleinsten gingen toen naar de kleuterschool en daarna naar de lagere school. Nog veel vroeger gingen de kleintjes naar de bewaarschool. En héél, héél lang geleden gingen ze (soms) naar de "kleinkinder-school". Het woord moet u niet lezen als een school voor kleinkinderen maar als een school voor kleine kinderen. Woorden als kleuter en peuter bestonden vroeger niet. Kleine kinderen waren simpelweg ... kleine kinderen. In het dialect klinkt dit veel mooier: klein kinder.

In Heer hebben wij zo'n kleinkinder-school tenminste gehad van 1866 tot 1877. In het eerstgenoemde jaar werd het schooltje bezocht door 7 jongens en 8 meisjes; in het laatstgenoemde jaar door 11 jongens en 13 meisjes. Er werd school gehouden in een huis Op de Was (waarschijnlijk in de woonkamer) van Maria Barbara Thijssen, geboren in Heer op 27 augustus 1805. Zij was gehuwd met Arnoldus Thans en na diens overlijden is zij het schooltje begonnen.

Veel ruimte was er niet. enkele houten kisten konden zitten. **Al snel in de volksmond "Bee Berpke op de kis" genoemd.**

Vrijwel zeker was het gratis. Door een kind zo lang mogelijk naar de kleinkinder-school te sturen bespaarden de ouders in ieder geval 30 cent per maand uit, want dat was het schoolgeld voor lager onderwijs in 1866.

Als "schoolmeubilair" dienden waar de kinderen op werd het schooltje "Bee Berpke op de

"onderwijs" van Berp

Er is niets bekend over een soortgelijk onderwijs na de school van Barbara Thans-Thijssen. Pas in 1903 werd er weer bewaarschool gehouden in Opveld. Maar over dat verhaal, en de beroemde Zuster Bertha, vertellen wij u ongetwijfeld meer in een volgende uitgave.

Inwonerslijst 1796. (Deel 2)

Zie ook inleiding in 't Aörke 1.

De onderstaande inwoners woonden aan de "Maastrigterweg"

1	joannes peper ..	26	herbergier
	joanna michels..	26	huisvrouw
	helena peper ..		dogter

Joannes Peper en zijn vrouw woonden pas sinds 1795 in Heer. Man en vrouw waren niet in Heer geboren.

2	wilhelmus hennus	43	halfwin	Wilhelmus Hennis werd in Heer gedoopt op 21 december 1753. Als beroep werd halfwin (= pachter) aangekend.
	Antonella Jolmans	40	huisvrouw	
	jacobus hennus	87	vader	
	jacobus hennus	58	agent	
	petrus hennus ..	13	zoon	
	walterus hennus	12	zoon	
	joannes hennus	..	zoon	
	paulus hennus	zoon	
	maria hennus	dogter	
	wilhelmus hennus	..	zoon	
	Christianus hennus	..	zoon	

Maar hij was tevens bierbrouwer. Zijn vader, Jacobus (87) was in 1796 de oudste inwoner van Heer. Niet duidelijk is wat de aantekening "agent" bij zijn oudste zoon (Jacobus) betekent. Mogelijk betrof het een functie bij het Cantonale Bestuur te Meerssen. Jacobus was later (van 1825 tot 1830) raadslid in Heer. Een oudere broer van Wilhelmus Hennis (Walterus, gedoopt in Heer op 12 dec. 1747) was in die tijd pastoor in Veldwezelt en heeft daar, in het geheim, meerdere echtparen uit Heer en andere plaatsen "illegaal" in de echt verbonden.

3	nicolaus snoek ..	40	halfwin
	joanna smeets	46	zijn vrouw
	mcglt. Dis snoek	12	dogter
	Ludovicus snoek	zoon
	petrus snoek	zoon
	Christianus snoek	zoon

Nic. Snoek was een zoon van de in 1772 benoemde jachtopziener Ludovicus Snoek.

De familie Snoek-Smeets vestigde zich in Heer in 1782.

Ludovicus (jr) was in de 19e eeuw wet-houder.

4	michael kicken	30	herbergier
	maria coninx	25	zijn vrouw
	wilhelmus kicken	zoon

Mich. Kicken werd op 25 aug. 1764 in Heer gedoopt, als zoon van Wilhelmus Kicken en Sybilla Hendrickx. (Zie no. 5, hierna). Deze tak (Kicken-Coninx) sterft in Heer, in mannelijke lijn, in de 19e eeuw uit.

5	wilhelmus kicken	71	pagter
	Sybilla hendrickx	70	zijn vrouw
	wilhelmus kicken	35	zoon
	joanna vissers ..	27	schoondogter
	joannes kicken	29	zoon
	wilhelmus kicken	kindskind
	Sybilla kicken	kindskind

Pachter Wilhelmus Kicken werd in Heer gedoopt op 26 juli 1725.

Hij was een zoon van Wilhelmus Kicken en Maria Coninx. De "kinds-kinderen" zijn kinderen van de inwonende zoon Wilh. en Joanna Visschers. Ook deze tak (Kicken-Visschers) sterft in de 19e eeuw, in Heer, in mannelijke lijn uit. Voor de tak Kicken-Heer is de belangrijkste persoon zoon Joannes, dan 29 jaar oud. Enige jaren later zal hij trouwen met Maria Eva Bonten (zie nr. 97 van de inw.lijst), mede waardoor de naam Kicken in Heer tot op de dag van vandaag in Heer bestaat.

6	Michael Coninx	80	pachter
	Wijnandus Coninx	43	Zoon
	Sybilla Coninx	25	Dochter

Michael Coninx werd in Heer gedoopt op 1 april 1718, als zoon van Michael Coninx en Anna van der Boren. Hij was gehuwd met Joanna Maria Kicken, begraven te Heer op 6 februari 1787. Een van hun dochters: Anna Catharina was getrouwd met Joannes Josephus Otten, pachter wonend in de Veldstraat (waarschijnlijk Opveld). (Zie nr. 68 lijst) De nog thuis wonende dochter Sybilla zou later trouwen met Nicolaus May Sr. Overigens sterft de tak Coninx-Kicken in Heer in mannelijke lijn in de 19e eeuw uit.

7	Laurentius Massot	71	Keuter
	Maria Bronckers	66	Zyn vrouw
	Anna Massot	21	Dochter
	Elizabeth Massot	76	Zuster

Temidden van de halfwinnen, pachters en herbergiers woonde de keuter Laurentius Massot, gedoopt te Heer op 20 november 1731. Bij vele inwoners wordt als beroep keuter opgegeven. Dit waren kleine boeren, die als dagloner werk verrichtten voor pachters, en thuis hooguit een koe en wat kleinvee hielden.

8	Dominicus Vaessen	36	Smid
	Maria Dreessen	26	Zyn vrouw
	Joannes Vaessen		Zoon

De familie Vaessens-Dreessen had zich in 1795 gevestigd in Heer. Dochter Isabella was ten tijde van het opmaken der lijst nog niet geboren, maar is voor Heer wel erg belangrijk. Isabella zou later namelijk trouwen met Henricus Kerckhoffs uit Beek, die ook smid zou worden. Deze latere familie Kerckhoffs-Vaessens zijn de voorouders van vrijwel alle in Heer wonende "Kerckhoffsens".

9	Michael Ummels	42	Knecht
	Joanna Vilvo	39	Zyn vrouw
	Joannes Ummels	35	Zoon
	Jandreas Ummels	5	Zoon
	Michael Ummels		Zoon

Michael Ummels werd niet in Heer gedoopt. Hij is van elders als knecht naar Heer gekomen en hier op 5 september 1779 getrouwd met Joanna Maria Vilvoye, gedoopt te Heer op 14 december 1758, als dochter van Petrus Villevoye en Maria Brouns.

Uit het huwelijk Ummels-Vilvoye is in Heer een talrijke familie ontstaan. Daarvoor zorgden mede de hierboven vermelde zoon Andreas, gedoopt te Heer op 9 december 1788 en zoon Petrus Bartholomeus, gedoopt te Heer op 4 augustus 1796; kort na de opmaking van deze inwonerslijst.

10	Wid. Gerardus Lucas	keert 30	Keuter
	Conradus Lucas	14	Zoon
	Wilhelmus Lucas	13	Zoon
	Maria Lucas		Dochter
	Michael Lucas		Zoon
	Bartholomeus Lucas		Zoon

Gerardus Lucassen trouwde in Heer op 14 november 1779 met (Jo)Anna Elisabetha Lousberg, gedoopt te Heer op 10 februari 1761, dochter van Wilhelmus Lousberg en Joanna Werens of Frints.

Gerardus Lucassen werd - op vrij jonge leeftijd - begraven te Heer op 9 oktober 1795. De hierboven vermelde dochter Maria zal later trouwen met Petrus Mathijs Rethero uit Schimmert. Deze familie Rethero-Lucassen zijn de voorouders van de vele varianten in Heer: Retherot, Reterae, Retrae, Retra enz.

Gerardus Lucassen was vrijwel zeker een broer van de onder nr. 11 vermelde Michael Lucassen (zie volgende pagina).

11	michael lucas 37	Leentes
	maria lousberg 36	Zyn vrouw
	maria lucas	Dogter

Zie ook opmerkingen bij nr. 10 op de vorige pagina. Maria Anna Lousberg werd te Heer gedoopt op 6 september 1756 en was een zuster van Joanna Elisabeth Lousberg. Dochter Maria zal later trouwen met ene Paulus Frijns uit Meerssen.

12	wed petrus frijns 36	geliefde
	christianus frijns	Zoon
	henricus frijns	Zoon
	maria frijns	Dogter
	beatrice heijnen 30	Zuster
	walterus heijns 62	Stiefvader

Joannes Petrus Frijns werd in Heer gedoopt op 9 januari 1761 en aldaar begraven op 26 mei 1795, amper 34 jaar oud. Hij was een zoon van Christianus Frijns en Maria Gertrudis Gilissen.

De "weduwe Petrus Frijns" is Anna Catharina Heijnen, gedoopt te Heer op 17 december 1759, dochter van Henricus Heijnen en Anna Maria Thijssen. Zoon Henricus, hier pas 3 jaar oud, zou van 1852 tot 1857 raadslid worden in Heer.

13	wed michael heuts 63	Leentes
	antonius heuts 24	Zoon
	catharina heuts 22	Dogter

Michael(is) Heuts werd in Heer gedoopt op 11 september 1733, als zoon van Antonius Heuts en Margarita Lenssen. Hij was koning der schutterij in 1761. Hij werd in Heer begraven op 18 april 1786. De weduwe is Eva Verjans. Voor de uitgebreide familie Heuts in Heer is de tak Heuts-Verjans verder niet van belang. Dochter Catharina trouwt later met ene Petrus Jorissen. (Wordt vervolgd)

Dokter Willems. Eerste huisarts in Scharn/Heer.

Joseph Eugène Marie Willems werd in Maastricht geboren op 5 juni 1896. Hij studeerde medicijnen aan universiteiten in Utrecht en Groningen. Op 17 juni 1920, net 24 geworden, behaalde hij zijn diploma, om zich aanvankelijk in Heerlen te vestigen als huisarts. De medische wetenschap was erg populair bij zijn familie. Een broer van "onze" dokter Willems was huisarts in Maastricht (Julianaplein); zijn halfbroer Dr. Gozé begon later een praktijk als keel-, neus- en oorarts terwijl zijn zwager J.Th. Lousberg zich als huisarts vestigde in Wijck.

Waarschijnlijk kon zijn vrouw (Mevrouw M.E. Hubertine Lousberg) niet wennen in Heerlen en al snel keerden zij naar hun geboorte-omgeving terug om zich als eerste huisarts in Heer te vestigen. Om te bewijzen dat hij inderdaad huisarts was, moest hij zijn diploma tonen aan burgemeester Thomassen, die dit op 1 september 1921 aftekende met "gezien bij de vestiging te Heer".

Het dorp Heer (en Scharn) - destijds 3500 inwoners - had nu zijn eigen dokter. Men hoefde geen beroep meer te doen op artsen uit Maastricht en elders.

Dokter Willems heeft waarschijnlijk korte tijd aan de Demertstraat (naast Warps-Essers meubelen) gewoond en er zijn praktijk uitgeoefend; daarna in twee panden aan de Akersteenweg. Eerst op huisnr. 39 (later bekend als drogisterij van Melsen; nu Reethoes) en vervolgens op huisnr. 94 (pand van banketbakker Smeets, nu Kerckhofs, naast drukkerij Meesters). In 1928 kocht hij "het Goedje" gelegen aan de Schoolstraat (Burg. Cortenstraat) van de familie Van Heyst-Regout. In dit prachtige historische pand woonde de familie Willems-Lousberg met hun acht kinderen. Er was praktijkruimte en een poort voor de T-Ford (met het kenteken P 5563). Dr. Willems was een van de eerste auto-bezitters in Heer.

Autorijden was een liefhebberij van dokter Willems, maar hij had de auto zeker ook nodig voor zijn praktijk. Hij had niet alleen patiënten in Heer, maar ook in Maastricht, Amby, Gronsveld, Cadier en Keer en kleinere dorpen daarom heen. Bij spoedgevallen werd hij soms telefo-

nisch (tel. nr. 1128) benaderd, maar de meeste inwoners van Scharn en Heer belden gewoon aan de voordeur.

Hij hield 's morgens en 's middags spreekuur, zonder afspraak wel te verstaan. En dan kon het voorkomen dat er wel 25 patiënten in de wachtkamer zaten. Hij deed meer dan het (huidige) werk van een huisarts. Hij deed kleine chirurgische ingrepen zelf en was soms ook tandarts, in de zin van "een tand trekken".

Dokter Willems had ook een apotheek. Aanvankelijk in zijn praktijkruimte, waar hij alles zelf deed. Naderhand is naast de poort aan de linkerkant een aparte apotheek bijgebouwd, waar juffrouw van Heijst, de dochter van de vorige eigenaar van het pand, als apothekers-assistente werkte. Daarnaast waren er enkele hulpen in de huishouding en een tuinman in dienst.

De dokter heeft een druk leven geleid. Wachtdiensten zoals wij die thans kennen, bestonden toen nog niet en het kwam voor dat de dokter twee tot drie keer per week 's nachts moest uitrukken voor noodgevallen. In 1934 kreeg de dokter een eerste "beslag", zoals dat toentertijd werd genoemd. Hierdoor was hij o.a. gedeeltelijk in zijn zicht beperkt en moest de tuinman Pierre Lamkin uit Eijsden in allerijl leren autorijden. Enkele jaren later kreeg hij een tweede herseninfarct en op 18 december 1937 overleed dokter Willems op slechts 41 jarige leeftijd. De "lijkdienst", (zoals de uitvaartdienst toen nog werd genoemd) werd gehouden in "zijn" parochiekerk te Scharn. De kerk die Pastoor Janssen, hij en anderen - kort daarvoor - bij elkaar had gebedeld. Hij was tevens lid van het eerste kerkbestuur in Scharn. Vervolgens werd hij te Heer begraven. Dit alles onder enorme belangstelling, mede door zijn vele patiënten uit Scharn, Heer en omgeving.

Alhoewel het de familie Willems-Lousberg - in materiële zin - aan vrijwel niets ontbrak, is dokter Willems niet echt rijk geworden van zijn praktijk. Hij hielp ook de patiënten die niet konden betalen. Als hij wist dat de patiënt niet kon betalen, dan kreeg die geen rekening.

Mede in verband daarmee heeft Dr. Willems samen met o.a. Nikkela Beuken het Ziekenfonds Heer (Z.H.) opgericht, dat later opging in het ziekenfonds Zuid-Limburg (Z.Z.L.).

(Op het Z.H. (Ziekenfonds Heer) komen wij in een volgend nummer uitgebreid terug)

Na het overlijden van dokter Willems is de praktijk, door bemiddeling van zijn halfbroer Dr. Gozé, overgedragen aan dokter Hoeberechts. Ook dokter Neven wilde de praktijk overnemen; toen dat niet lukte heeft deze zich gevestigd in een pand aan de Dorpsstraat.

Het statige pand aan de Burg. Cortenstraat bleef in handen van de familie Willems en is pas in 1978, na het overlijden van Mevrouw Willems-Lousberg verkocht aan een architectengroep. Tegenwoordig is in een deel van het pand de Dr. Keulen Kliniek gevestigd.

Na dokter Hoeberechts heeft dokter Lauw (Sr.) er nog zijn praktijk uitgeoefend, alvorens aan de overkant een nieuw pand te bouwen op een weiland vroeger behorend bij "de Damp".

Als eerbetoon aan de eerste dokter van Heer is eind jaren '50 (op een deel van zijn destijds grote tuin) een straat naar hem genoemd: Dr. Willemsstraat. In een persoonlijke brief aan de weduwe Willems-Lousberg en kinderen deelde Burg. Kessen de beweegredenen mee, waarom de gemeenteraad deze beslissing had genomen: *...dat "Joseph Eugène Marie Willems, als eerste in deze gemeente gevestigde geneesheer, in deze medisch en hygiënisch destijds nog onvoldoend verzorgde plaats, gedreven door een hoog plichtsbef en zichzelf niet ontziende, een bovenmatige krachtinspanning aan de dag heeft gelegd bij de vervulling van zijn taak en door zijn van menslievendheid en sociaal inzicht getuigend optreden de gemeenschap aan zich heeft verplicht".*

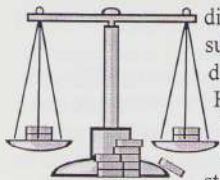
(Dit artikel is tot stand gekomen door de welwillende medewerking van de kinderen van de familie Willems-Lousberg, waarvoor onze dank.)

De Henri van Veldekestraat.

Een zuinige en culturele raad...

Je kunt over vroegere gemeenteraden of raadsleden zeggen wat je wilt, maar soms hadden ze uitstekende vondsten: In 1928 verzocht de Veldeke Stichting de gemeente Heer om een subsidie i.v.m. de 800^e verjaardag van Veldeke. Het subsidieverzoek werd afgewezen, maar... staande de vergadering werd besloten een nieuwe straat in Heer de "Henri van Veldekestraat" te noemen. De straat die voor die naam in aanmerking kwam was, zoals het letterlijk in de notulen staat: de straat van Sleijpen (thans Juwelier van Velthuisen)

naar Onder de Kerk. De (enkele) bewoners van dit gedeelte van Onder de Kerk waren destijds niet echt blij met dit spontane besluit.

Na de annexatie door Maastricht werd de Henri van Veldekestraat overigens weer Onder de Kerk.

De Henri van Veldekestraat was met de Nieuwstraat (nu Mathijs Heugestraat) en een deel van de Demertstraat onderdeel van het "verkavelingsplan Heerderbroek", zoals het toen genoemd werd. Gegadigden voor een kavel richtten een verzoek aan de gemeenteraad. De voltallige gemeenteraad behandelde elke aanvraag, stuk voor stuk.

Een voorbeeld van een agenda-punt uit 1928: P.H. Beckers, wonende Dorpstraat 62 verzoekt om aankoop bouwterrein ± 400 m² aan de Nieuwstraat. Of een voorbeeld van een besluit uit diezelfde periode: Aan G. Perot en J. Steins worden verkocht de kavels 2 en 3 van het verkavelingsplan.

.....
Toelichting m.b.t. "zuinigheid" van de gemeenteraad: de tijden van toen zijn absoluut niet te vergelijken met nu. Om een voorbeeld te geven: in 1923 werd een volkstelling gehouden. Tegen betaling werden "van Rijksweg" een aantal voorgedrukte formulieren ter beschikking gesteld. Het aantal te bestellen formulieren werd zorgvuldig geteld. Een ambtenaar verminderde de voorgestelde aantallen met de opmerking: **vanwege bezuinigingen**

Advertentie van toen.

Een heemkunde vereniging moet zich niet bemoeien met het geven van beleggingsadviezen.

Daarop maken wij voor één keer een uitzondering.

Als de huizen, uit de advertentie van 1957, nog te koop zijn dan moet u er beslist (op z'n minst) een proberen te krijgen.

Weliswaar hebben de woningen geen garage, maar dan huurt u voor een schappelijke prijs een autobox erbij...

Bouw- en Aannemersbedrijf

„GROOTBOUW” c.v.

Javastraat 11 Den Haag

Tel. 112088-112089.

★

Bouwt in Scharn ruime
Middenstandswoningen,
in prijzen van
f 21.800 – f 24.000.

Inlichtingen Directieket, Kapelstr., tel. 2119

★

Tevens Autoboxen te Huur

Kruispunt - Bergerstraat - Ambijerstraat voor
f 22.50 per maand.

Was burgemeester Coninx vergeetachtig ?

Op 3 augustus 1891 richtte E. van Rijkevorsel, advocaat en procureur te Maastricht een heel sierlijk, handgeschreven "request" aan de Arrondissementsrechtbank te Maastricht, waarin hij (samengevat) vermeldde dat uit het huwelijk van *Gerardus Hubertus Rompelberg* en *Maria Hubertina Barrois* op 29 juni 1870 te Heer een zoon *Petrus Hubertus Rompelberg* geboren werd; dat deze geboorte niet in de geboorteregisters van de gemeente Heer voorkwam, maar wel in de doopregisters van de parochie Heer. Namens de ouders verzocht de advocaat alsnog inschrijving in de geboorteregisters.

Reeds een dag na de indiening van het verzoek stelde de vice-President A. Nijpels, het verzoekschrift in handen van het Openbaar Ministerie en weer een dag later beval de Officier van Justitie, Eugène Geradts, dat een afschrift van de doopakte én een afschrift of uittreksel van de huwelijksakte moesten worden overlegd. Bovendien moesten belanghebbenden (ouders en kind) worden gehoord.

Op 18 augustus vond de (mondelijke) behandeling plaats. Twee dagen later beval de Rechtbank alsnog de inschrijving in de geboorteregisters, hetgeen op 21 augustus 1891 is geschied.

Enkele opmerkingen bij deze kwestie:

- De ouders en mogelijk ook de zoon, hebben zich destijds ongetwijfeld afgevraagd waarom de oproep voor de militaire keuring uitbleef. De leeftijdsgenoten waren waarschijnlijk allemaal al "gekeurd" en/of hadden al "voldaan aan de nationale militie", zoals het toen werd genoemd.

- Zij hebben zich tot de burgemeester (Piters) en/of een ambtenaar ter secretarie gewend. Twee dagen voor het verzoekschrift van de advocaat werd een attest van onvermogen door de burgemeester afgegeven.

Ten tijde van de geboorte van P.H. Rompelberg (1870) was **Jan Hubert Coninx** burgemeester in Heer. Het burgemeesterschap van die tijd is absoluut niet te vergelijken met het latere ambt. Burgemeester zijn was een ere-baan voor een vooraanstaand inwoner van het dorp, meestal een (rijke) pachter. Burgemeester Coninx voldeed aan die beschrijving. Hij was pachter, vrijgezel, en woonde met eveneens ongehuwde broers en zusters in de Hovenstraat.

Als men aangifte wilde doen van de geboorte van een kind, was burgemeester Coninx vaak niet aanwezig in het gemeentehuis, maar was hij ergens werkzaam "op het land". Het kwam vaker voor dat de aangever dan de burgemeester opzocht, waarna hij op een vodje papier een aantekening maakte, om later de aangifte officieel in te schrijven.

Geboorte-aangiften dienden in die tijd te worden getekend door de aangever en tenminste twee getuigen, tenzij de aangever en/of de getuigen verklaarden niet te kunnen schrijven.

Het is opmerkelijk dat ten tijde van het burgemeesterschap van Coninx relatief veel aangevers en getuigen zogenaamd niet konden schrijven. Mogelijk misbruikte burgemeester Coninx deze bepaling en tekende geboorte-akten alléén, met de vermelding dat aangever en getuigen niet konden schrijven (of zoals het destijds genoemd werd "schrijvens onkundig te zijn").

Burgemeester Piters heeft een van zijn voorgangers, burgemeester Coninx in deze kwestie misschien wel vervloekt. Destijds was het systeem als volgt: enkele weken voor de aanvang van een jaar ontving de gemeente een aantal (gedeeltelijk voorgedrukte) geboorte-akten. Elke pagina was door de rechtbank genummerd en gewaarmerkt. Piters moest - als gevolg van dit rechterlijk bevel niet alleen simpelweg alsnog de geboorte van P.H. Rompelberg inschrijven. Hij moest ook het inleidend verzoek en alle (tussen)vonnissen overschrijven op pagina's die dus eigenlijk voor de inschrijving van geboorten waren bedoeld. Alle voorgedrukte woorden moesten worden doorgehaald. De doorgehaalde voorgedrukte woorden moesten worden geteld (het waren er 736) plus twee handgeschreven woorden (verschrijving/vergissing).

Aan het einde van het hele verhaal moest hij het aantal doorhalingen met zijn handtekening bevestigen. Of de rechtbank het aantal doorhalingen heeft gecontroleerd is niet bekend. Wel moesten eind 1891 bij de rechtbank aanvullende geboorte-akten worden gehaald.....

Medam werd Mevrouw.

De invloed van de Franse taal is in ons dialect nog altijd duidelijk aanwezig. Enkele voorbeelden: een kop koffie is nog altijd een "tas" koffie. Een "versjèt" is zonder twijfel ook afkomstig uit het Frans (fourchette). Een postbode was een "facteur". Smeets had in de Dorpsstraat een "bazar" en de Hebios was geen bioscoop maar de "cinema".

Maar taal en dialect verandert. Madame (of in het Heers Medam) was vroeger de aanspreektitel voor een getrouwde vrouw, als die niet gewoon bij de voornaam werd genoemd.

Dat woord is nagenoeg uit ons dialect verdwenen. Het werd Mevrouw. Die verandering vond in Maastricht al eerder plaats (ongeveer na de eerste wereldoorlog). In Heer werd in die tijd hooguit de vrouw van de burgemeester of de vrouw van de dokter met Mevrouw aangesproken. Pas in de '50 er jaren werd Mevrouw ook in Heer steeds meer algemeen. Sommige vrouwen stonden er op niet langer meer met Medam te worden aangesproken en maakten dat zonder

meer duidelijk. Medam werd langzaam maar zeker alleen nog maar als aanspreektitel gebruikt voor oudere vrouwen die daaraan gewend waren. Daarna kreeg het woord Medam, als het nog werd gebruikt, een min of meer negatieve klank.

Medam (en Menier), tot de volgende kier..... (neet giftig weure he!)